

Lakatos Sándor

A jó pásztor

„Mert így szól az én Uram, az ÚR: Majd én magam keresem meg juhaimat, és én viselem gondjukat. Ahogyan a pásztor gondját viseli a nyájnak, amikor ott áll juhai között, amelyek szét voltak szóródva, úgy viselem gondját juhaimnak. Kiszabadítom őket mindenünnen, ahová csak szétszóródtak egy felhős, borús napon.”

„Én legeltetem juhaimat, és én keresek nekik pihenőhelyet – így szól az én Uram, az ÚR. – Az elveszettet megkeresem, az eltévedtet visszaterelem, a sérültet bekötözöm, a gyengét erősítem, a kövérre és az erőstre vigyázok; úgy legeltetem őket, ahogy kell.” (Ez 35,11–16; 23–24)

Végessége folytán emberi életünk tele van szenvedéssel, bizonytalansággal, félelemmel. Mivel a protestáns keresztény egyházak szertartásaik központjába a Szentírás tanulmányozását, üzenetének elsajátítását helyezték, ha istentiszteleti órában szenvedéseinkre, bizonytalanságunkra, félelmeinkre keresünk gyógyírt, az Istennel imádságban folytatott beszélgetésen túl a Biblia világában találhatunk útmutatást. Bár a Biblia nem „mindentudó” és nem nevezhető tökéletes alkotásnak – hiszen emberek írásos munkája –, mégis vallási életünk kincseshányája lehet, ha megfelelő módon használjuk.

Nézzük hát meg, hogyan lehet útmutatónk a Biblia. Ezékiel könyve Júda királyságának utolsó éveiről tudósít. Két és fél évezreddel ezelőtt Nebukadneccar király, Babilon uralkodója a Közel-Kelet elfoglalására törekedett. A hatalmas babiloni sereg i. e. 597-ben Jeruzsálemet megadásra kényszerítette. Izráel fiatal uralkodóját az ország elöljáróival együtt Babilonba hurcolták, és ettől kezdve egész Palesztina babiloni fennhatóság alá tartozott. A deportáltak között találjuk Ezékielt is, aki pár évvel a deportálás után prófétálni kezdett. Az 597-es tragédia azonban csak a kezdete volt a zsidó nép szenvedésének, hiszen az engedetlen Júdeát a babiloniak 586-ban egészében elfoglalták és Jeruzsálemet a templommal együtt földig rombolták.

A templom megsemmisülésével világossá vált, hogy a fogság a nép vezetőinek tévelygése miatt egyhamar nem ér véget. Ekkortól a korábban ítéletet hir-

dető próféta a fogságban élők lelki megerősítésén kezdett fáradozni. Tudatosítani igyekezett, hogy a nemzeti tragédia oka a nép tévelygéseiben keresendő. Megkísérelte meggyőzni kortársait, hogy az alapprobléma a nép elfordulása Istentől, és semmiképpen sem igaz, hogy Isten hagyta volna el őket. Ezért a népnek meg kell tartania az Istenbe vetett hitét, és a szabadulás reményét – mert Isten gondját viseli népének.

A Biblia gyakran használ jelképeket és a mindennapi élettel kapcsolatos példákat. Ezékiel egy igen szép korabeli motívumot használ prófétai beszédében. Itt találkozunk az ószövetségi „jó pásztor” fogalmával. A jó pásztor motívuma bensőséges, szeretetet, bizalmat, nyugalmat sugárzó kép. A próféta a megnyugvást és gondoskodást nyújtó Istenről beszél, aki magához öleli a szenvedőket, az elbizonytalanodottakat, a kilátástalanságban tengődőket, a reményvesztetteket. Ezékiel hangos szóval hirdeti, hogy Isten közelsége arra készíti az embert: minden szorongás és félelem nélkül, bizalommal mondja el Neki azt, ami életében fájó és megterhelő. Alapvetően hasonlóan képzeljük el mi, jelenkori keresztények is Istent és a vele való beszélgetést. Jézus tanítása szerint Isten, a szerető, megbocsátó Atya meghallgatja a hozzá intézett imát. A feltétel csupán az Istenbe vetett feltétlen bizalom és az ezen alapuló kitarulkozás. Nem bő beszédben, de mélységes igazságban.

Az ókori Keleten a népvezető királyokat illették „a nép pásztora” kitüntető címmel. Itt azonban a próféta arról beszél, hogy a vezető réteg végzetes kudarcai után Isten maga veszi kézbe a nyáj legeltetését és gondozását. Isten fogja vigasztalni és segíteni a szenvedő ártatlanokat.

„Mert így szól az én Uram, az Úr: Majd én magam keresem meg juhaimat, és én viselem gondjukat. Ahogyan a pásztor gondját viseli a nyájnak, amikor ott áll juhain között, amelyek szét voltak szóródva, úgy viselem gondját juhaimnak. Kiszabadítom őket mindenünnen, ahová csak szétszóródtak egy felhős, borús napon.”

Isten megígéri tehát, hogy maga vigyáz a népre. Megígéri, hogy bár a vezetők, a nép pásztoraik kudarcot vallottak, Ő majd megvédi népe közt a gyöngéket a kíméletlenségtől, mint ahogy a pásztor dolga megvédeni a nyáját a veszélytől. Mert bár az emberek mindenkoron esendők és a vezetők sohasem tévedhetetlenek, van idő, amikor a tévedések és a kudarcok felhalmozódnak. Ilyenkor érezteti Isten gondoskodó jelenlétét, ha az ember hajlandó figyelmet szentelni teremtőjére.

A prófétai beszédben említett „felhős, borús nap” természetesen a Jeruzsálemre szakadt ítéletnapot mint történeti eseményt, a pusztulás napját jelenti, de az Ószövetség népe számára jelentheti a történelem során oly sokszor előfordu-

ló bármelyik nemzeti katasztrófát is. Egyiptomi fogság, Asszír foglalás, Babiloni fennhatóság stb. De ha a saját közösségi vagy nemzeti életünkre alkalmazzuk a próféciát, bőven találhatunk megtört, reménytelen pillanatot saját házunk táján is. Múltunk és jelenünk sajog a megtörtség, megalázottság, kiszolgáltatottság sebeitől. És a sor mintha ma sem akarna folytatkozni.

„Én legeltetem juhaimat, és én keresek nekik pihenőhelyet – így szól az én Uram, az ŰR. – Az elveszettet megkeresem, az eltévedtet visszaterelem, a sérültet bekötözöm, a gyengét erősítem, a kövérre és az erősre vigyázok; úgy legeltetem őket, ahogy kell” – olvassuk a prófécia folytatásában.

Vagyis Isten, a jó pásztor, összeszedi a szétszóródott nyáját. Figyelem! – Erőset és gyengét egyaránt, mert az isteni gondviselésre kivétel nélkül mindenkinek szüksége van. Erősnek és gyengének egyformán. Érdekesen fogalmaz a próféta, amikor azt mondja: „...az erősre vigyázok; úgy legeltetem őket, ahogy kell”. Mintha azt mondaná, hogy az erősre úgy vigyáz majd, hogy az nehoj visszaéljen erejével, és rosszra használhassa adottságát. Az elnyomottaknak és kisemmizetteknek végső bizodalma, hogy az Isten egyszer igazságot szolgáltat a földi vagy az örök életben.

Az alapgondolatot képező részt megelőzően azonban arról olvashatunk: az ŰR elítéli azokat, akik nem segítettek a rászorulókon: „A gyengét nem erősíteték, a beteget nem gyógyították, a sérültet nem kötözték be, az eltévedtet nem terelték vissza, és az elveszettet nem keresték meg, hanem erőszakosan és kegyetlenül uralkodtatok rajtuk.” (34,4)

Az ítélet tehát az egész népet sújtja. De Ezékiel a vezetőket teszi felelőssé, mert a népet nem vezették, nem gondozták megfelelő módon. Az ószövetségi tanítás egyik alapgondolata tehát az, hogy a szenvedés a bűn és az Istentől való eltávolodás miatt szakad az emberre. A bűn jóvátétele pedig a bűnhődés és a megtérés Istenhez. Jeruzsálem pusztulása tehát nem más, mint Isten büntetése. A jelenkorban ilyen tanítással előállni neveléses próbálkozás lehet – vagy nagy eséllyel fanatizmushoz, intoleráns magatartáshoz vezethet, ha a bűnt mint valami személyünkől független valóságot határozzuk meg. Esetleg azt az ellenségkép táplálására használjuk! Mégis mennyire életszerű ez a gondolat, ha unitárius tanításunkhoz híven a bűnt mint személyes rossz cselekedetet vagy mulasztást határozzuk meg!

Szó van tehát Ezékiel próféciájában Isten gondviseléséről, viszont arról is, hogy Isten szembesíti az embert a bűneivel. A kérdés tehát az: mi a prófécia elsődleges üzenete? Vajon a bűnökkel való szembenézés kötelezettsége, vagy pedig az Isten pásztori szeretetének felismerése? Bűnbánat, vagy gondviselés? Gondviselés, vagy bűnbánat?

Ha a bajainkra nyitott szemmel és szívvel keressük a gyógyírt, könnyen ki-világlik, hogy mindkettő egyformán fontos. Gyógyulni a múlttal való szembenézés által, a felelősség felismerése és vállalása által lehet. Ez lenne a bűnbánat, a tetteinkkel, mulasztásainkkal való szembenézés. Természetesnek látszik, hogy a legyengült, beteg szervezet egyszer megerősödik, hogy újra talpra álljon, hogy életének új, helyesebb irányt szabjon. Aztán jöhet az Isten gondviselő segítségével irányt nyerő továbblépés, újrakezdés. Ilyen az emberi élet: egyszer fenn, egyszer lenn. Néha már az is óriási lépés, ha a hullámvölgyet – netán hanyatlásunk okát – felismerjük. Középiskolában megismerhettük a Trianon utáni Erdély „transzilvanizmus-ideológiáját”, amely másképp „kagyló-elmélet” néven ismeretes. A metafora szerint ha homokszem sérti meg a kényes tengeri kagyló belsejét, seb keletkezik benne, és ez a seb hosszasan váladékozva létrehozza a kagyló belsejében a gyöngyöt. Így születik meg az igen értékes igazgyöngy. A kagyló, amiért „megtermi” gyöngyét, ő maga nem válik gyönggyé. De keresztény elveink szerint hitünkről cselekvően tudunk bizonyosságot tenni.

Sok kapcsolat van testi és lelki szenvedéseink között. A ma embere nyomasztó lelki terhek alatt szenved, és szó szerint belebetegszik kilátástalanságába. Amire leginkább vágyik, az lelki békéjének megelégedése, a gyógyulás, hogy a jelen egészségben és békességben legyen élhető. Ehhez pedig bizalomra van szükség. Életünk látszólag zavaros „betűi” mögött nagyon is valós események „írása” húzódik. Az elhibázott pillanatok, a félreértett szándékok, a túlreagált szavak, a vádló tekintetek, a bizalmatlan kapcsolatok, a bizonytalan megélhetés stb. Vajon van-e kivel megosztani a terhet? A próféta azt mondja: az istenkereső ember számára a Teremtő mindig elérhető, megtalálható.

A mindennapi nyomasztó gondokon túl ott van még az elmúlás rettentésnek tűnő gondolata is. A végtelen Isten közelsége emlékeztet végességünkre. A halál közelsége akkor is megviseli életünket, ha azt látjuk, hogy a földi életből eltávozott embertársunk hosszú élet után tért vissza Teremtőjéhez. Mennyivel inkább megvisel, ha az elmúlásban igazságtalanságot látunk: hogy túl korán, túl kegyetlenül köszönt be közelségünkbe egy napon. Néha azt érezhetjük, hogy erőnket meghaladóan gyakran nézünk szembe a megmagyarázhatatlan és érthetetlen halállal. Ez a tudat pedig félelemmel és szorongással tölti el az ember életét, aki az elhagyatottság és kiszolgáltatottság rabságában találhatja magát.

A próféta vigasztaló szava nem pusztába kiáltott szó. Eszerint ha Isten újra rendet teremtett népe közt, vagyis a bűnhődés és szenvedés ideje lejárt – mert minden szenvedés véget ér egyszer –, Isten gondoskodni fog egy, a nép számára megfelelő pásztorról. A prófécia szerint eljön az Úr küldötte, aki hasonló lesz az egykori dicsőséges Dávid királyhoz. Azt ígéri, hogy a szabadító Dávid utódai

közül születik, hiszen az izraelita hagyományban Dávid alakja volt mindig a királyok mintaképe, az Istennek tetsző királyi mintakép.

„Egyetlen pásztort rendelék fölējük, hogy legeltesse őket: szolgámat, Dávidot. Ő fogja legeltetni őket, ő lesz a pásztoruk. Én, az Ūr, Istenők leszek, szolgám, Dávid pedig fejedelmők lesz. Én, az Ūr, megmondtam!”

A vigasztaló szóval tehát egyszerre hangzik el a Messiás eljövételének ígéréte: Dávid fiának ígéréte, aki eljön és helyreállítja Jeruzsálem egykori dicsőséget. A zsidó emberek olyan megváltó eljövételére vártak, s azóta is várják, aki király lesz, aki fegyvert ragad, és tűzbe megy népéért, és legyőzve az ellenséget Izrael népét ismét nagyhírővé teszi. E harcos király angyalokkal lesz körőlvéve, legyőzi a rosszakat, és igazságot szolgáltat az igazaknak. Az őszövetségi tanítás számtalanszor beszél erről.

A Szentírást ismerő keresztény ember tudja, hogy az újszövetségi hagyomány alapját az Őszövetség képezi. Gyakran találjuk tehát egy-egy újszövetségi tanítás előképét az Őszövetség sorai között. Így van ez a „jó pásztor” motívummal is. János evangéliumának tizedik részében arról olvasunk, hogy Jézus tanításai során teljes mértékben azonosul a „jó pásztor” gondolatával. „Én vagyok a jó pásztor; és ismerem az enyéimet, és engem is ismernek az enyéim.” (Jn 10,14)

A jézusi egyetemes értékrend és világnézet gyakran bizonyul nagyvonalúnak, sőt az akkori társadalmi és vallási viszonyok között egyenesen merésznek. Egy zsidó férfi, tanító, prédikátor „jó pásztornak” nevezi magát. Így igyekszik átadni tapasztalatát arról az Istenről, akit gondviselő Atyaként tanított. Így azonosul a hagyományban közismert Ezékiel próféta tanításával. Így vállalja fel a tanítványokkal való határtalan közösséget. Így kíván utat mutatni a bizalomra vágyó, menedéket kereső tanítványi közösség számára. A jézusi tanításra igencsak jellemző nagyvonalúság és egyetemesség figyelhető meg itt, mint sok más esetben is, amikor Jézus úgy kíván mélységet adni a szavaknak, a tanításnak, hogy egyenesen önmagát azonosítja ezekkel a hagyományos motívumokkal.

Karl Rahner írja, hogy az evangéliumok tudósítása szerint Jézus egy egész sor ilyen „én vagyok” kijelentést használ. Azt mondja: én vagyok a Messiás, az élet kenyere, az igazi szőlőtő, a világ világossága, a kapu, a feltámadás és az élet, az Alfa és az Őmega stb. Így lesz az „én vagyok” az ember számára a minden valóságot egybefoglaló hit tárgya. Az ember tehát akkor tudja csak meg, mit is akar jelenteni az igazi jó pásztor, ha azt a jézusi értékrenddel és tanítással azonosítja. Mint ahogyan a húsvéti események után az emmausi tanítványok a kenyér megtörésében fedezik fel a földi életből eltávozott Mestert, úgy azonosul Jézus a jó pásztor alakjával és üzenetével.

A bibliai hagyomány keresztény vallásunk alapját képezi. A benne felsorakoztatott számtalan prófécia, történet, közösségi és egyéni sorsok, örömök és tragédiák az életről tanítanak. A léleknek pedig szüksége van a szentírásbeli útmutatásra, ami nem kizárólagos, nem egyedül üdvözítő, nem tévedhetetlen, de ami szenvedéseink gyógyírjának fontos forrása lehet.

Amint láttuk, Ezékiel próféta a közösségi tragédia közepette azzal biztatja a kilátástalanságban tengődő és szenvedő népet, hogy Isten maga lesz a nép őre és vigyázója. A szenvedésétől való szabadulás ígérete egyenesen Istentől jön, aki nem hagyja magára teremtett gyermekeit. János evangélista pedig arról tudósít, hogy Jézus maga is azonosul a jó pásztorral. Az egyetemes szeretet Tanítómestere utat mutat a mindenkori tanítványoknak, amidőn arra tanít, hogy a szeretetteljes közösségvállalásban erő lakozik. A vigasztaló szó, a jóságos baráti hang, az egymásra figyelés kisegíti a bajból az egyént és a közösséget egyaránt.

A mai tanítás, bármennyire bonyolultnak tűnik is, lényegében egyszerű biztatás: Merjünk bízni teremtő Atyánk jóságában és közelségében, aki jó pásztor teremtett világunknak. Merjünk bízni Tanítómesterünk útmutatásában, hogy az élet nehéz óráiban is megtaláljuk a gyógyulásunkat. Ámen.

KÖNYVSZEMLE

Kelemen Lajos: *Művelődéstörténeti tanulmányok*. II. [kötet] A bevezetőt írta, sajtó alá rendezte, szerkesztette és a jegyzeteket írta Sas Péter. Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár, 2009. 595 l.

1924 nyarán a Pásztortűz közli először méltató cikk kíséretében Kelemen Lajos portréját. A cikk szerzője nem más, mint az egykori marosvásárhelyi iskolatárs, egyetemi kollega, s a 20-as években már harcostárs Kristóf György. A szászvárosról Kolozsvárra érkezett irodalomtörténész igen szellemesen jellemzi Kelemen szolgálatkészségét, igazság-szeretetét, sokoldalúságát a művészettörténet, céhtörténet, diplomatika, családtörténet, etnográfia terén, s különösen azt emeli ki, „hogyan Kelemen Lajos az utóbbi két-három év alatt szívesen és állandóan ír”. Majd így folytatja: „Alig van Kolozsvárt napilap, folyóirat egy sincs, amelyikbe ne írt volna rendkívül érdekes történeti, műtörténeti cikket, sőt egy pár sikerült szépirodalmi jellegűt is. Ebben a tényben két szempont érdemel figyelmet.

Egyik az, hogy Kelemen Lajos írt. Mert, sajnos nem szeret írni úgy és olyan mértékben, amennyire tudománya, rengeteg ismerete által egyenesen hivatott. A másik az, hogy szinte minden cikke mintaszerű, világos és érdekes a legmagasabb műveltségű és a kevésbé művelt olvasó előtt egyaránt. S végül a legfontosabb: ezeket a minta-

szerű cikkeket senki se tudta volna és tudja megírni, egyedül ő.”

Végigbongészva Kelemen Lajosnak az 1957-es emlékkönyvében közölt Szabó T. Attila és Magyarai András összeállította bibliográfiáját, kissé helyesbíteniünk kell Kristóf professzor megállapítását. Kelemen Lajos a századfordulótól kezdve elég rendszeresen közölt évi nyolc-tíz írást, csak ezek az Erdélyi Múzeumon kívül többnyire olyan lapokban, folyóiratokban jelentek meg, amelyeket kevesen ismertek, forgattak. Egyrészt felekezete két kiadványában, a Keresztény Magvetőben és az Unitárius Közlönyben, valamint a Genealógiai Füzetekben, helyi érdekeltségű napilapokban. Az 1920-as évek elején megtörténik az a „paradigmaváltás”, amiről a kötet bevezető tanulmányában Sas Péter is értekezik. A kisebbségi lét keretei közt új napilapok, hetilapok indulnak, amelyeket már – nem csak híryanagyukért – minden érdeklődő kézbe vesz. Majd beindul néhány nagyhatású folyóirat, melyek szinte valamennyi tollforgató megpróbálják csatarendbe állítani. Így történhet meg, hogy az addig inkább szakmai és felekezeti körökben számon tartott Kelemen Lajos most állan-